Лекція. Статус філософії у вченні Л. Вітгенштейна.

План.

1. Терапевтична роль філософії.
2. Філософія і мовні ігри.
3. Приклади аналітично-філософської терапії: «Чи існує час?»

1. На думку Л. Вітгенштейна, *метафізичні твердження – беглузді*. Вони порушують логіку мови. Тому філософія повинна стати не теорією, а діяльністю з логічного прояснення наших думок.

Головне завдання філософії – терапія свідомості.

Філософські проблеми відзначаються болісністю і нерозв'язуваністю.

«Філософська проблема має вигляд: «Я не знаю, як з цього вибратися».

Тому філософія покликана «показати мушці вихід із мухоловки» і звільнити свідомість з-під влади нав'язливих уявлень, дати їй заспокійливу ясність.

Для цього у вченні Л. Вітгенштейна пропонуються різноманітні техніки, що дозволяють аналізувати філософські проблеми, не вириваючи слова і твердження з контексту, в якому вони, як правило, вживаються. Іншими словами, йдеться про необхідність вивчення та дотримання правил мовних ігор.

Філософія відтак не повинна порушувати повсякденне вживання мови; натомість у підсумку вона може лише описувати його. Тобто філософська терапія застосовується , коли індивіди задаються так званими «глибокими питаннями», а насправді порушують прийняті правила мовних ігор. Після лікування та одужання не лишається ані проблеми, ані її рішення. «Дарунки чаклуна поза замком – сміття».

2. *Мовна гра – поняття, що позначає інтелектуальну діяльність під час опису світу, ситуацій, об'єктів у цілісній замкненій системі висловлень, відповідно до певної сукупності правил.* При цьому недотримання зазначених правил призводить до припинення мовної гри.

Л. Вітгентштейн розрізняє мовні ігри:

1) навчального характеру – ігри, що навчають людину мові у широкому смислі;

2) як «форму життя», «аспект бачення, пізнання світу».

Своєю чергою, другий різновид поділяється на групи «сімейних подібностей».

Твердження та переконання, що діють як правила мовної гри утворюють її *концептуальний каркас.*

Вони:

- не апріорні;
- не є відображенням реальності;
- не від'ємні від діяльності, дій людей.

Тому кінцева інстанція їх достовірності – життєдіяльність людей.

Емпіричні твердження і вислови, що відіграють роль правил, із плином часу можуть переходити з однієї групи мовних ігор до інших. Для опису

зазначених процесів пропонується метафора річки та її берегів. Плинні води річки – це емпіричні твердження, що перевіряються досвідом та виправляються. Береги – це речення, за які ми «міцно тримаємося», тобто використовуємо як правила для перевірки решти тверджень. З часом береги річки «підмиваються», зазнають поступових змін. Так же змінюються і правила мовних ігор.

Можливі мовні ігри:

- наказувати та виконувати накази;
- описувати зовнішній вигляд предмету;
- доповідати про хід подій;
- будувати та доводити гіпотези;
- імітувати;
- співати хороводні пісні;
- шуткувати;
- відгадувати загадки;
- перекладати з однієї мови на іншу;
- дякувати;
- прохати;
- клястися;
- вітати;
- молитися;

та ін.

Дитині показують стіл і кажуть про нього. Тепер вона показує на стіл і каже «стіл» і просить, щоб й інші так же зробили. Але вона ще не реагує на прохання, накази, в яких стіл присутній. Тобто слід оволодіти рештою ситуацій, в яких вживається це поняття.

Тобто *значення – це вживання.*

Відтак для пізнього Л. Вітгентштейна поняття «мовного атому» стає безглуздим.

3. Приклад аналітично-філософської терапії: «Чи існує час?»

Людина запитує: «Чи існує час насправді?». Начебто йдеться про глибоке питання, але з позицій концепції Л. Вітгенштейна незрозуміло, що саме воно означає. Всі вміємо користуватися словами *«раніше»*, *«пізніше»*, *«зараз»*, *«завтра»* – у повсякденних ситуаціях (домовитися про зустріч, згадати подію тощо). Тобто у звичайній мовній грі поняття *часу* працює чудово. Проблема починається, коли ми вириваємо слово «час» із цього повсякденного контексту і намагаємося запитати про його «сутність». Тоді виникає ілюзія, ніби існує *щось*, що називається «часом», і ми маємо дослідити, *чи воно є*.

Аврелій Августин у «Сповіді» писав: «Що таке час? Якщо ніхто не питає – я знаю; якщо питає – не знаю». Він намагається мислити про час як про предмет: «Що це таке?», «Де він існує – у минулому, теперішньому чи майбутньому?». Але коли він доходить до логічного аналізу, бачить суперечність:

- Минуле вже не існує.
- Майбутнє ще не існує.

- Теперішнє – мить, що одразу минає.

Отже, часу «немає». І водночас він «є», бо ми ним користуємося.

Цей розрив – і є філософською плутаниною у рамках вчення Л. Вітгентштейна.

Л. Вітгенштейн би сказав: «Тут ми просто заплуталися у власних словах».

Ми застосували слово *«існує»* (яке належить до мовної гри з предметами: “чи існує цей стіл?”) – до слова *«час»*, що належить до зовсім іншої мовної гри. У реальному житті ми не кажемо: «Доведімо, що час існує».

Ми кажемо: «Час іде», «Не вистачає часу», «З часом стане легше», «Цей день минув швидко».

І всі ці вислови мають сенс у контексті дій, переживань, домовленостей. Коли ж ми намагаємося говорити про «існування часу» поза цими контекстами – порушуємо правила мовної гри, тобто *захворюємо філософською хворобою*.

Після «аналітико-філософської терапії» питання «чи існує час?» зникає. Оскільки, на думку прибічників цього підходу, бачимо, що воно не є проблемою, а лише *плутаниною в мовленні*. Ми більше не шукаємо метафізичну «сутність часу», а просто розуміємо, як люди користуються цим словом у різних ситуаціях життя.